

YU ISSN 0027-8084

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXV/3

БЕОГРАД
1981.

Језичка култура

НАПРЕДАК У СТРУЧНОЈ ОБРАДИ ПИСАЊА АРАПСКИХ ИМЕНА КОД НАС

Ових дана има у новинама вести из исламских земаља Средњег истока, а с тим и арапских личних имена (преузетих без обраде из арапског језичког извора), која сведоче у каквом је стању и на каквом нивоу транскрипција арапских имена у нашој језичкој пракси. Читамо тако (у Политици од 11, 14. и 15. XI и Нину од 15. XI 1981. г.) „Сатар и Хосеин“, „на Абдуса Сатара“, „председника Зиаура Рахмана“, „председника Зие“, „под генералом Зиа Ул Хаком“ итд. — Поступак је отприлике такав као кад би неко у свету узео из нашег језика нпр. *поп Данило*, па га по слуху уобличио у „поб Данило“, а онда осамосталио оно „поб“ и примењивао га ван позиције у којој је б настало.

Наиме, стварна је структура ових арапских имена генитивна веза двеју арапских речи, с тим што друга испред себе има и одређени члан:

Абд + ел Сатар (или Сетар),
Зија + ел Рахман,
Зија + ел Хак.

То су тесно повезани изрази, сложена фигуративна имена (прво нпр. по значењу одговара православном изразу „раб божји“), па због те тесне везе елементи не задржавају независан изговор, него се у додиру са суседном речју мењају: у првој речи се оживљује (иначе замрли) наставак -у, а у члану *ел* (äl) губи се самогласник, а *л* се пред неким сугласницима једначи (*ел Сатар* → *ес-Сатар*, *ел Рахман* → *ер-Рахман*), те смо тако добили „Абдус“ и „Зиаур“, а уз мало друкчију произвољност „Зиа Ул“.

У Правопису (једином који имамо, из 1960. г.) постоје правила за писање имена из низа европских језика, а за арапски, на жалост, нису дата. О данашњем значају тога језика сувишно је и говорити, а проблематика писања његових имена веома је сложена. И сами читаоци новина уочавају да у томе нема потреб-

нога реда, па је у рубрици „Одједи“ у недавним бројевима Нина било дискусије и спорења о томе како треба код нас писати арапска имена. Читаоци који су отворили ту дискусију изгледа нису ни знали да о томе постоји већ обимна стручна литература, а посебно да су у два наша института за српскохрватски језик — београдском и сарајевском — организоване обимне анализе и стручна обрада проблема писања арапских имена, што је већ објављено у нашим часописима (Наш језик, XXI/4—5, 1975. г., и Радови Института за језик и књижевност у Сарајеву, VII, 1980. г.). Добро је што је редакција Нина закључила ову дискусију дајући реч компетентном стручњаку и активном учеснику у обе поменуће организоване анализе — др Дарку Танасковићу.

*

Предмет овога осврта је друга од ових анализа, она коју је организовао сарајевски институт, у оквиру које су оријенталисти др Срђан Јанковић и Зулфикар Ресуловић из Сарајева и др Дарко Танасковић из Београда поднели реферате и изложили своје ставове дискусији на стручном скупу у Бихаћу. Како је Танасковићева елаборација била основ раније дискусије у „Нашем језику“ (где сам се, поред Н. Родића, укључио и ја, коментаришући Танасковићеву анализу и ставове), а Ресуловић се и не бави именима него општим оријентализмима — остаје да размотримо Јанковићеве налазе и ставове, те да оценимо докле је допрла обрада овога проблема.

Могу одмах са уверењем рећи да је анализа Срђана Јанковића озбиљан корак напред, омогућен не само стручним познавањем оријенталистичког градива, него и — нимало мање — Јанковићевим познавањем и уважавањем захтева и узуса наше језичке културе, о којима неки оријенталисти нису водили довољно рачуна тражећи транскрипциона решења. Јанковић добро схвата да је језик давалац (овде арапски) само једна страна проблема, а другу — у доста ствари и пресуднију — чини језик прималац, тј. реалне могућности и општа правила и узуси нашега језика. Може се, такође, са задовољством рећи да је нормативистичка дискусија о писању арапских имена — почев од 1956. године, кад је покренута у загребачком „Језику“ (А. Селмановић, Д. Брозовић, касније и И. Смаиловић), преко сарајевског „Правописног приручника“ (С. Марковић, М. Ајановић, З. Диклић), па до ових новијих анализа — у целини представљала поступно напредовање у обради и разумевању ове сложене проблематике и припремању најрационалнијих нормативистичких ставова. Захваљујући томе, данас би већ било могућно

брзо утврђивање конкретних и добро основаних правила — кад би постојали нужни механизми договора и конвенције о језичкој норми.

Иако таквих механизма нема (и нису на видјелу), настојаћу да предочим шта сада, после иницијативе сарајевског института и Јанковићевог анализе, можемо сматрати усаглашеним или прецизнијим и где је још остало да се одлучујемо између конкурентних решења, јер некад и различита решења могу имати и озбиљне аргументе и одређене недостатке или сметње.

*

У приложеној табели приказаћемо основни однос арапских фонема (представљених у научној арабистичкој транскрипцији) и наших транскрипционих еквивалената за које се изјашњава Јанковић, додајући по један пример (бројеви у заградама указују на коментаре који даље следе).

ā = а: Халид	m = м: Мухамед
-a = а: Гиза (1)	n = н: Недим
a- = а: Асад (2)	q = к: Касим
-a- = а: Халил (3)	r = р: Ријад
= е: Недим	s = с: Селим
b = б: Хабиб	ṣ = с: Басра
d = д: Асад	š = ш: Шукри
ḍ = д: Ријад	t = т: Бејрут
ḏ = з: Азир (4)	ṭ = т: Тахир
f = ф: Мустафа	ṭ = с: Сабит (4)
ġ = г: Багдад	ū = у: Махмуд
ġ̣ = џ: Цумхурија (5)	u = у: Мухамед (8)
= џ (егип.): Гумхурија	ʿu- = о: Осман
h = х: Хашиш	w = в: Анвар
ḥ = х: Хасан	y = ј: Јахја
ḥ = х: Халид (6)	-ay- = ај: Хајдар (9)
ī = и: Амин	= еј: Фејсал
i = и: Хафиз (7)	-aun = еин: Хусеин (сл. и др.
k = к: Киркук	у крајњем слогу)
l = л: Кемал	aw = ау: Хадремаут

Можемо одређено рећи да је целокупна ова схема прихватљива као општи кључ транскрипције и да би је добро било и у што широј пракси прихватити као основни стандард писања арапских имена и као средство за уношење нужног реда у то писање. У већини случајева решења су се сама по себи намењала, а у оним случајевима где је требало оценити куд прева-

гују разлози и аргументи Јанковићев је избор реалан и добро основан (уосталом, и у високом степену сагласан са опредељењима у ранијим расправама и анализама); добра је страна тих опредељења што никад не значе увођење некакве необичне новине, него остају у оквирима већ створених узуса и преседана, отклањајући само шаренило и недоследност.

Указаћемо на нека опредељења, и то не само она која проистичу из изложене схеме, него и у посебним проблемима с којима се среће писање арапских имена и којима је и Јанковић посветио дужну пажњу.

(1) *Халида, Гиза* — а не „Халиде“, „Гизах“. Без икакве сумње је оправдано да се арапска „фетха“, тј. кратко [а] (изговор у разним позицијама од *а* до *е*), кад је на крају речи, преноси доследно као *-а* (и да се у нашем језику схвата флексијски, као променљиви наставак).

(2) *Асад* — а не „Есад“. Већ је постао безмало општи обичај да се тај исти вокал фетха на почетку речи преноси као *А-*, и реално је што Јанковић ово формулише као опште правило (са изузетком одређеног члана), дакле *Асад, Амин, Агадир, Абу Муса* итд.

(3) *Халил*, али *Кемал, Недим* — а не „Камал“, „Надим“. Насупрот почетном и завршном положају фетхе, у унутрашњости речи не би било реално ићи на јединствену замену за овај арапски вокал, јер би се тиме одступило и од изговорне реалности и од створених обичаја, те је оправдан Јанковићев став да овде треба ићи за изговором, преносећи фетху некад као *а* (*Халил, Сабри, Фејсал* и сл., што зависи у првом реду од утицаја суседних сугласника тврде афекције, углавном кад су у истом слогу), а некад као *е* (*Кемал, Шекиб, Целал, Недим* итд.). Конкретна граница једног и другог решења вероватно је помало условна, али је само начело зависности од изговора исправно.

(4) *Азир, Сабит* — или *Адир, Табит?* (а) Јанковић се опредељује за фрикативну транскрипцију међузубних сугласника, као *з* и *с*, и за то има оправдања и у блискости изговора и у постојећим преседанима, те је тај став прихватљив.

(6) Имало би добрих страна и друкчије решење, да ове гласове преносимо као и одговарајуће енглеске, тј. као *д, т* (в. опширније у НЈ XXI/4—5, стр. 265—266).

(5) *Џумхурија*, а у Египту *Гумхурија*. Упркос начелној предности коју треба давати општеарапским књижевним ликовима над регионалним варијантским, египатско *г* уместо *џ* представља већ толико признату појаву да јој се неречно одуцирати (вп. место *Гиза*, Насерово име *Гамал*, име његовог претходника *Нагиб* и др.).

(6) *Халид, Ахбар* — а не „Калид“, „Khaled“, „Ахбар“. Упркос знатним колебањима у новијој транскрипцији арапског безвучног крајњег велара (изазваног углавном енглеским симболом „kh“), овде је оправдано само наше *x*. Слажући се у овоме с Јанковићем, сложићемо се и за традиционална одступања, јер је за *Картум* већ касно да се исправља у „Хартум“, због створеног обичаја.

(7) *Хафиз* — а не „Хафез“. Толико су упорна јавна гласила у писању *e* уместо арапског [i] (уп. „Насер“, „Касем“, „Јасер“ итд.) да ће се то тешко моћи зауставити, али треба свакако подржати Јанковићев став да [i] у свим позицијама треба преносити као *и*, дакле *Хафиз, Салих, Халид, Касим* — једнако као и *Киркук, Ибн Сауд* итд.

(8) *Мухамед* — а не „Мохамед“. Иако изговор арапског кратког [u] нагиње ка *о* у неким положајима, оправдано је Јанковићево опредељење да га треба преносити као *у* (сем на почетку имена типа *Осман, Омер, Оман*, кад је испред [u] безвучни фарингални плозив, који се не преноси код нас); дакле: *Мухамед, Хусеин, Хусни, Муамер, Мубарак* — једнако као *Сулејман, Кувајт, Муџиб* и др.

(9) *Сулејман, Хајдар* — али *Хусеин, Окаил*. Потреба различитог преношења дифтонга [au] проистиче, с једне стране, отуда што и овде долази до изражаја двојак изговор медијалне фетхе (*a — e*), а с друге стране отуда што би били врло напрегнути за изговор завршеци типа -ејн, -ејл, -ејр и сл., поготово ликови као „бахрејнски“, „окајлски“, те је оправдана друкчија транскрипција у крајњем слогу.

(10) *Хадрамаут* — а не „Хадрамавт“; *Хауран* или *Хавран*? (а) И Јанковић и Танасковић предлажу транскрипцију дифтонга [aw] као *ау*, што је свакако прихватљиво: *Хадрамаут, Хауран, Цебел ел Лауз, Тауфик*, а тако и *Ахбар ел Јаум* (име новина); Јанковић такође истиче неопходност уступака изговору *о* у топонимима у којима је такав изговор сасвим преовладао, нпр. у Египту *Сохаг* (уместо теор. „Саухац“).

(б) Можда би се и овде могло ићи на сличну диференцијацију као код [au], тј. у средини речи ићи на једносложну замену *ав* (*Хавран, Фавзи* и сл., али ипак *Тауфик*, због гласовно непогодног „Тавфик“), а у последњем одн. једином слогу *ау*.

(11) Члан *ел* — а не „ал“. Нема оправдања да пишемо час *ел* час *ал* („ел Асад“, „Ал фатах“ и сл.), а Јанковић је навео добре разлоге за предност варијанте *ел*, која је и доста уобичајена у нашој пракси.

(12) Само *ел* — или *ел/ес/ез/ет/ед/еш/ен/ас/аз/ат/ад/ар*? Основни облик је *ел* (и у арапском писму увек долази у одгова-

рајућем лику), а све друге варијанте су резултат једначења сугласника *л* са почетним предњојезичким сугласником следеће речи (који онда утиче и на боју вокала у члану). Мислим да нико ко се мало удуби у овај проблем неће без извесног оклевања или колебања заузети одређен став. Поменуто једначење је изговорна реалност, која се у свету широко уважава у транскрипционој пракси, те и ми имамо право да је уважамо, али имамо право и да останемо само при *ел*, зато што наш правопис начелно не признаје једначења у додиру посебних речи (*из потока* — а не „ис потока“), као и зато што наслон на писмо уместо на изговор у транскрипцији не представља ништа недопуштено. У нашој пракси доста је распрострањен и један и други поступак, и по свој прилици ће тако и остати, макар нормативисти и дошли до сагласне препоруке. Од избора у овом питању зависиће и могућна решења у именима од две речи између којих се члан јавља као спојница (в. о томе даље).

(а) Јанковић је дао предност вишеструком решењу (тј. уважавању једначења). Добро је што се при томе сагласио да је у топонимима потребно асимилирани члан везати цртицом за следећу реч, јер би једино такво писање сугерирало да је у питању помоћна речца а не нормални део имена и омогућавало да се нешто прошири круг људи који ће схватити да ту има некаквог сугласничког једначења; дакле (колико се буде спроводило једначење): *Ен-Неџеф*, *Дар ес-Салам*, а за такво писање бих свакако био и у личним именима: *ес-Садат* (ако не останемо при *ел Садат*). То није никаква новост у примени цртице, јер је обичај да се на тај начин укаже на утицај једне речи на лик друге (нпр. кад навоодимо из дијалекта или из писаног споменика примере типа *ис-потока*, *беш-чуда*, *д-идемо* и сл.).

(б) Овде бих се ипак пре сагласио са Далибором Брозовићем (Језик IV/3, 78), а има и оријенталиста који нагињу томе, да би било боље генерално уједначити писање члана, тј. не спроводити у писању имена поменуто једначење. Једино тако би препознавање члана у арапским именима постало општа појава у нашој језичкој култури, а с тим би се донекле унапредило и неко сналажење у арапским именима и њиховој структури, разликовање битних и помоћних делова имена, уочавање истоветности имена кад се члан употреби или изостави (в. даље). Дакле: *ел Садат*, *ел Неџеф*, *Дар ел Салам* (или, због традиције, *Салам*) итд.

(13) „У научној транскрипцији дозвољено је изостављање члана уколико се не нарушава идентификација имена... Што се тиче практичне транскрипције, изостављање члана се исто тако често практикује“. — „Код једночланих назива листова, који у принципу имају члан, најбоље је решење које је предложио Клајн... члан ту треба изоставити“. — „Уз географске називе

у транскрипцији се веома често изоставља члан и то на првом мјесту кад се ради о добро познатим топонимима“. — Све су ово нормална испољавања језичке економије, што је посебно погодно кад се име увршћује у азбучни ред, чиме се истиче битни део имена, а не помоћни, граматички. Члан се, наравно, не може изостављати кад се налази унутар вишечланих имена (*Ахбар ел јаум*, *Шат ел Араб* и сл.), али мислим да не би требало осуђивати изостављање члана ни у вишечланим именима кад се налази на њиховом почетку (нпр. *Махала ел Кубра* уместо „Ел Махала ел Кубра“, град у Египту).

*

Најсложенији проблем, међутим, представља писање дводелних арапских имена, и то у првом реду оних између којих стоји одређени члан (те су у морфолошком смислу троделна). Члан по смислу припада наредној речи, али је у гласовном и ритмичком погледу спојница, која у изговору срста и с претходном речју. Примере таквих имена и промена које настају у додиру речи видели смо на почетку овога прилога, а основна су нормативна питања:

— у којој мери уважити изговорно (и функционално) срстање и ићи на спојено писање, и

— да ли и у којој мери уважити промене у додиру речи, или пак узимати облике које речи имају у оделитом, паузалном изговору.

Различити одговори на ова питања у нашој језичкој свакодневици воде многим неуједначеностима и колебањима, нпр. „Абдалах“ — „Абдулах“, „Насредин“ — „Насрудин“, „Абдел Насер“ — „Абдус Сатар“, „Абдел Рахман“ — „Абдерахман“ — „Абдурахман“ и др., сл. и у апелативном изразу „реис ел улема“ — „реис-ул-улема“ — „реисул-улема“ ...

И у нашем језику има изузетних случајева кад и при одвојеном писању друга реч утиче на облик претходне (*преда мно*, *пода мно*), а сличних појава имамо и у транскрипцији (нпр. француско *les* и *des* преносимо као *ле* и *де* или *лез* и *dez* зависно од тога каквим гласом почиње наредна реч), као и појава чувања структуре саставних делова сложенице (*полиархија* а не „полијархија“). Ипак је главни принцип нашег правописа да се у изразима које пишемо одвојено речи пишу онако како се чују при оделитом изговору, а у изразима које пишемо спојено и сложеницама уопште признају се и промене у додиру двеју речи; нпр. *без трага* — али *бестрага*, *без стрва* — али *бестрва*, *од тада* — али *отада*.

Примењен на арапска имена, тај главни принцип значио би да се избор упрошћава, сводећи се нпр. на „Абд ел Сатар“ или „Абдусатар“ (одн. при делимичном спајању „Абдул Сатар“), „Дар ел Салам“ или „Дарусалам“ (овај други модел примењује се у Турској: Darüsselâm), „Абу ел Рејхан“ или „Абурејхан“ (занемарио сам разлике у основном вокализму: „Сатар“—„Сетар“, „Салам“—„Селам“). — То су, међутим, само крајњи полови транскрипционих могућности, а сем њих може бити (и у пракси бива) разноликих комбинација једног и другог поступка, тако да се добија читав ланац варијаната. Неке су од њих само теоријске, јер сувише одударају од наших укорењених обичаја и правила — нпр. сувише је искидано „Абд ел Сатар“ (доследно рашчлањена структура) или „Абду 'с Сатар“ (структура сачувана онолико колико је одолела променама због спојеног изговора) — али ипак остаје више могућности о којима се реално може размишљати.

Број могућних комбинација увећава се ако предвиђамо употребу цртице. Само треба имати на уму да није много вероватно да ће се у нашој пракси прихватити нормативистичке препоруке да се имена пишу с цртицом. Цртица је код нас више оперативно средство да се повежу речи које се једна с другом сретну у реченици и удруже у спрегу, а мање постојани симбол за уобличавање лексичких и ономастичких јединица; она се у нашој језичкој култури више схвата као правописно право (које се понекад искоришћава) него као правописна обавеза (која ће се доследно спроводити). Отуда је, кад год препоручујемо писање цртице као решење неког проблема, реално да мислимо како ће решење изгледати кад изостане препоручена цртица.

Исто тако, не треба да прецењујемо дејство препоруке да овај или онај део имена остане непроменљив или да се мења по падежима. Већ се створио обичај или правило да променљивост зависи од броја слогова и од вокалског или сугласничког завршетка првог дела вишечланог имена. Тако ће већ самим обликом за који се одлучимо бити мање-више одређена и променљивост или непроменљивост (а не нашим захтевима да се мења или не мења), тј. мењао би се само последњи део имена у ликовима овог типа:

„Абд ел Сатар“ (ген. „Абд ел Сатара“),
 „Абд ес Сатар“ (ген. „Абд ес Сатара“),
 „Абду Сатар“ (ген. „Абду Сатара“) —

а мењаће се и први и други део у овако уобличеним именима:

„Абдел Сатар“ (ген. „Абдела Сатара“),
 „Абдул Сатар“ (ген. „Абдула Сатара“),
 „Абдус Сатар“ (ген. „Абдуса Сатара“).

У неком смислу то су закони језичке ритмике, а сем њих деловаће и закони језичке економије, по којима ће се дводелно име сводити на један свој део. Примере за то видели смо на почетку овога осврта, а додајмо им још два-три карактеристична (из Нина од 22. XI 1981): „Муџибуровој кћерци“, „у сенци два убијена лидера, Зиаура и Муџибура Рахмана“, „гласао сам за Сатара због Зије“. Можда до овога свођења имена на један његов део долази више зато што примери нису из арапске језичке средине (где би се арапско језичко осећање опирало разламању тесних функционалних целина), али да до тога може доћи и кад су у питању Арапи — сведочи третман Насеровог имена. Никуд нас не би одвело да смо његово име писали *Абдунасер* или *Абде-насер* (одн. -*ир*), јер је међународна реалност скраћивање његовог имена на сам други део; тако скраћено, оно је не само ушло у енциклопедијске и друге приручнике, него је постало и основа изведеница (*насеристи*, *насеризам*).

У елаборацији транскрипционих проблема веома је добро да добијемо што исцрпнија обавештења о изворној материји, међу њима и о природи везе у вишечланим именима, нпр. генитивна веза (*Ибн Сауд*, *Шат ел Араб*, *Зеид ел Халил*), апозитивна веза (*Муса ел Хади*), атрибутска веза (*Каср ел Азрак*, лист *Афак арабија*). Међутим, у формулисању коначне нормативне препоруке не може се оперисати оваквим појмовима. У транскрипцији се оперише формалним категоријама (број делова имена, број слогова, постојање члана и сл.) и ономастичким функцијама (људско име, топоним, име или општа реч употребљени нпр. као име новина итд.), те ће нпр. *Зеид ел Хаил* и *Муса ел Хади* бити иста категорија, без обзира на генитивну и апозитивну везу.

После ових начелних напомена, можемо продужити са прегледом конкретних питања.

*

(14) Главно правило: двочлана имена у којима се као спојница јавља и члан треба писати рашчлањено, као три речи, сем у случајевима који се изричито изузму. То је полазни принцип, у суштини примењен и у Јанковићевој анализи.

(15) Облик делова при рашчлањеном писању. (а) Облик делова треба да буде сагласан оделитом, паузалном изговору, сем што Јанковић изузима питање једначења члана: *Хафиз ел Асад*, *Шат ел Араб*, *Анвар ес-Садат*, *Џебел ед-Друз* итд.

(б) Сагласно ставу (12б), принцип оделитог изговора могао би се применити и на члан, дакле: *Анвар ел Садат*, *Џебел ел Друз*, *Дар ел Салам* (*Селам*).

(16) Први случај који треба издвојити из принципа рашчлањеног писања јесу имена на *-лах* и *-дин*; то је „фреквентна и позната форма“, која у другом делу има само један стабилан слог, а онај испред њега већ има улогу спојнице, чији вокал зависи од оделитог или везаног изговора.

(а) Јанковић се опредељује за вокализам заснован на оделитом (паузалном) изговору елемената: *Абдалах* (Абд + Алах), *Хајралах*, *Шемседин* (Шемс + ел Дин, ед-Дин), *Фахредин* — и то је врло распрострањен поступак.

(б) Логично би било, међутим, и да — признајући срastaње — признамо и појаве у додиру речи, те да идемо за стварним изговором тих склопова као целине: *Абдулах*, *Хајрулах*, *Шемсудин*, *Фахрудин* — што је такође врло распрострањен поступак.

(17) Из главног правила морају се издвојити и имена која почињу са *Абд*, јер би издвајање самог тог једносложног елемента („Абд ел Азиз“) деловало као вештачко разламање једне већ сливене целине (чак се јавља и осамостањено *Абдал*, *Абдел* или *Абдул*, где је у последњи слог укључен и члан, по смислу везан за следећи, изостављени део имена). Што се тиче односа према писању другог дела (спојеном или одвојеном), неће се — по свој прилици — моћи утврдити и стабилизovati јединствено решење, него ће писање зависити од тога долази ли до скраћивања. Кад овакво име неке личности долази само у пуном облику, нема разлога да се не прихвати Јанковићев (и не само Јанковићев) став: да се име пише спојено. Сагласно везаном изговору, *-л-* из спојног члана ће се гасити у позицијама једначења. Што се пак тиче спојног вокала, нуде се два могућа решења:

(а) преузети спојни вокал из оделитог изговора, што сугерира Јанковић: *Абделазиз*, *Абделкадир*, *Абделфетах*, *Абделмелик*, *Абделатиф*, *Абдерахман*, *Абдерезак* итд., или

(б) заједно са спојеним писањем преузети и везани (контекстуални) изговор: *Абдулазиз*, *Абдулкадир*, *Абдулфетах*, *Абдулмелик*, *Абдулатиф*, *Абдурахман*, *Абдурезак*.

(18) Ако се име употребљава и скраћено — као *Насер*, *Сатар*, *Гани* — не преостаје нам друго него да и при писању пуног имена идемо на одвојено писање делова. Варијанте могу бити различите, пре свега:

(а) полазећи од (17а): *Абдел Насер*, *Абдел Сатар*, *Абдел Гани* (уз могућну употребу цртице);

(б) исто — са *-ул*, полазећи од (17б): *Абдул Насер*, *Абдул Сатар*, *Абдул Гани*.

(19) Условљено опредељењем за признавање једначења у члану и употребом цртице, долази у обзир и (аналогно горњем):

(а) *Абден-Насер, Абдес-Сатар, Абдел-Гани*, или

(б) *Абдун-Насер, Абдус-Сатар, Абдул-Гани*.

(20) Долази још у обзир једноставно разламање ликова какви су под (176) (уз могућну употребу цртице): *Абду Насер, Абду Сатар, Абдул Гани*. (Све ово никако не треба схватити као предлог да се сад прерађује Насерово име, него само као пример.)

(21) За имена исто такве структуре, али са двосложним обликом уместо *Абд*, не долази већ у обзир спојено писање („*Зијаулах*“, „*Азизурахман*“ или сл., те на њих треба применити општи модел (14), уобличен зависно од избора између (15а) и (15б):

(а) *Зија ел Хак, Муџиб ар-Рахман* (облик сагласан Јанковићевој сугестији, а цртица је моја), *Зија ар-Рахман*, или

(б) *Зија ел Хак, Муџиб ел Рахман, Зија ел Рахман, Азиз ел Рахман* итд.

Тиме ће се уклонити нелогичан однос између „*Зијаур*“ и „*Зија*“ (ово друго у таквој опреци делује као неуместан хипокористик), као и бесмислено одвајање рефлекса једначења (овде -р) од онога што га је изазвало; са променљивошћу пак првога дела имена морамо се мирити.

(22) *Абул-Хасан* или *Абу ел Хасан*? (а) Јанковић је издвојио из општег, рашчлањеног обрасца и случајеве кад (у генитивној вези) иза облика типа *Абу, Вади* следи члан и други део имена, предлажући ликове *Абул-Хасан, Абул-Абас, Вадил-Хамамат* и сл.

(б) Мислим да би овде боље било остати при рашчлањеном писању, заснованом на оделитом изговору и структури, да се не развија јединствени лик облика као *Абу* („отац“), *Вади* („долина“); дакле: *Абу ел Хасан, Абу ел Абас, Вади ел Хамамат*, чиме први облик остаје једнак као и у именима без члана: *Абу Кир, Абу Селим, Вади Халфа* итд.

(23) Ако не бисмо признали једначење члана (исп. 126), онда би претходни обрасци вредели и за имена у којима други део почиње предњојезичким сугласником. Како се Јанковић одређује за уважавање једначења, то има консеквенце и у овим именима.

(а) Јанковићева је, дакле, сугестија: *Абур-Рејхан, Абуз-Зехаб, Вадин-Нагрун, Вадис-Сирхан* итд. (сагласно везаном изговору: *Абу-р-Рејхан* итд.).

(б) И при признавању тога једначења и срастања, радије бих ишао на затирање члана него на елементе „*Абур*“, „*Абуз*“, „*Абун*“, „*Абут*“ . . . , „*Вадир*“, „*Вадиз*“, „*Вадин*“, „*Вадит*“ . . . , дакле: *Абу Рејхан Абу Зехаб* итд.

(в) Са признавањем једначења било би спојиво и рашчлањивање: *Абу ар-Рејхан Вади ен-Нагрун* и сл.

(г) Ако не уважавамо једначење (сагласно ставу 12б), онда је овај проблем већ решен под (22б): *Абу ел Рејхан, Абу ел Зехаб, Вади ел Нагрун, Вади ел Сирхан* итд.

*

Како се могло видети, има још одређен број питања (нашло би их се и изван онога о чему је било речи) где и даље има места одмеравању које би од могућних решења било погодније и рационалније и где личне оцене појединих нормативиста неће бити једнаке. Ја бих, на пример, дао предност овим ликовима, за разлику од Јанковићевог избора:

— *ел Садаг, Ел Неџеф, Цебел ел Друз* (неасимилирани члан, 12б и 15б);

— *Абу ел Хасан, Абу ел Рејхан, Вади ел Хамагат, Вади ел Нагрун* (22б и 23г);

— *Абдулах, Шемсудин, Абдулазиз, Абдурахман* (16б и 17 уз допуну 20).

У прва два случаја, дакле, ишао бих нешто даље од Јанковића у одступању од изговорне, акустичке верности у корис структуралне верности, која долази до изражаја при оделитом изговору и донекле у арапском писму, а у трећем случају је обрнуто. У сваком случају, не треба прецењивати пуку акустичку верност ако нас структурални и други разлози воде друкчијем решењу; није никакав недостатак нашег правописа што не пишемо „Масква“, „Валгагат“, „Перлин“ — него *Москва, Волгоград, Берлин*. Јанковић је водио рачуна о овом принципу, па је и то добрим делом допринело несумњивом квалитету његове елаборације.

Предочене друге могућности не треба никако схватити као оспоравање прихватаљивости Јанковићевог избора, него као дефинисање извесног простора за даље договарање и усаглашавање, ако би се негде лакше постигао договор или успоставио нужни правописни ред на основу обрасца који одступа од Јанковићевих сугестија или их нешто модификује. У сваком случају, свим нормативистима требало би да буде циљ да се што пре заустави хаотична произвољност у транскрипцији арапских имена, која већ наноси велику штету нашој језичкој култури и озбиљно омета служење стручним приручницима, као и наставну и информативну делатност.

Митар Пешикан